

IN MEMORIAM

BORISU PAPANDOPULU velikanu i Magu hrvatske glazbe u spomen

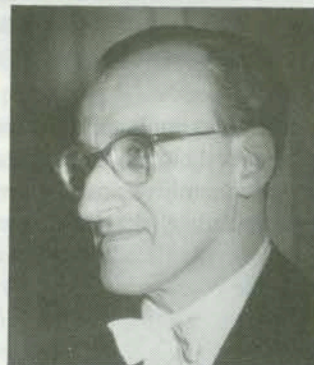
U postojanju svakog naroda, što se tiče rađanja njegovih značajnih muževa, postoje – slikovito rečeno – izdašno darežljive kao i maćuhinski škrte godine. U kronologiji glazbene kulture hrvatskog naroda među prve, a kao svojevrsan svetionik na početku našega stoljeća, stoji 1906. godina. U njoj su, kao po nekoj osebujnoj matematičkoj progresiji, na svijet dolazi Boris PAPANDOPULO (veljača), Miroslav MAGDALENIĆ (srpanj), Milo CIPRA (listopad) i Ivan BRKANOVIĆ (prosinac). Brkanović, Cipra i Papandopulo budući moćni triumvirat domaće glazbene tvorbe u rasponu od otprilike početka druge četvrtine stoljeća do naših dana, a Magdalenić u njemu stjecanjem nezahvalne životne sudbine vječiti četvrti. Njega pokopasmo 1969. godine, Cipra nas je ostavio 1985. a Brkanović 1987. godine. U večernjim satima 16. listopada 1991. iz zagrebačke bolnice "Rebro" priključio im se i posljednji od njih – Boris Papandopulo.

1. Njegov curriculum vitae može se suhoparno ocrtati ovim riječima: Rođen je u Honnefu na Rajni (Njemačka) 25. 02. 1906. godine. Kompoziciju je studirao na Muzičkoj akademiji u Zagrebu (B. Bersa, dipl. 1929), a dirigiranje na Novom bečkom konzervatoriju (D. Fock, 1925-1928). Godine 1928-1934. te 1938-1946. dirigent je Hrvatskog pjevačkog društva "Kolo", a 1931-1934. Društvenog orkestra Hrvatskoga glazbenog zavoda (Zagreb), 1935-1938. Glazbenog društva "Zvonimir" (Split) a ujedno je i profesor glazbenih predmeta na Gradskoj glazbenoj školi. Nakon povratka u Zagreb ponovno je dirigent "Kola", Zagrebačke opere (1940-1945) i Simfonijskog orkestra Radio stanice (1942-1945). Od 08. 11. 1943. do 10. 07. 1945. je i direktor opere Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu. Potom je direktor opere u Rijeci (1946-1948. i 1953-1959), zatim operni dirigent u Sarajevu (1948-1953), Zagrebu (1959-1965) i Splitu (1968-1974). Ujedno je bio stalni gost kazališta "Komedijska" (Zagreb) i Opere u Kairu (Egipat). Za svoje glazbeničko (produktivno i reproduktivno) djelovanje dobio je brojne visoke nagrade. Godine 1965. izabran je za redovitog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

Uz intenzivan dirigentski rad jednako plodno bavio se i komponiranjem te je od 1924., kad mu se javno izvodi prvo djelo (*Svatovske pjesme*), do smrti stvorio preko 400 djela sa svih glazbenih područja. Uz to je od 1931. godine u tisku objavljivao napise o glazbi, kojih je do 1945. evidentirano 156.

2. Godine Papandopulova ulaska u hrvatsku glazbu godine su njezina "Sturm und Dranga". Tada ona – u novim i

raskošnim haljinama davnih idejnih i ideoloških postavki V. Lisinskoga – počinje kročiti stazom novonacionalnoga glazbenog usmjerenja. U falangi pregaratelja na tom putu – predvođenoj britkim perom A. Dobronića – Papandopulo vrlo brzo osvaja jedno od prvih mjesta. Kao reproduktivni umjetnik sigurno da je od svih svojih drugova

Boris Papandopulo

pokazao najviše spremnosti i spretnosti: bio je, danas je nedvojbeno jasno, prava bogodana dirigentska i uopće glazbenička osobnost. S druge strane, skladbe koje su slijedile *Svatovskim pjesmama* morale su u godinama njihova javnog prezentiranja djelovati zaista impresionantno: oratorij *Slavoslovije (Laudamus)* i pantomimabalet s pjevanjem u dva dijela *Zlato* s jedne a *Concerto da camera* s druge strane – i pored razumljivih očitovanja stanovitih utjecaja kako domaće tako i strane provenijencije – djela su izrazite umjetničke vrijednosti koja ni danas nije ništa izgubila na uvjerljivosti. Navedene skladbe indikativne su i u još jednom pogledu: one sasvim jasno ukazuju na parametre Papandopulova stvaralaštva koje će se kretati u jasnoj konstanti raspona "nacionalno-europsko" da bi, bilo u domeni svakog od njih bilo u nastojanju da ih autor amalgamira, našlo jednako sretan teren s jednako sretnim suverenim kretanjem po njemu. Hrvatski i južnoslavenski Europejac u glazbi (da ga tako nazovemo), našavši vrlo brzo sebe kao stvaralac, Papandopulo u nastavku započetog djelovanja ostaje vjeran načelu koje je postavio kao osnovicu svog skladateljskog (i uopće glazbeničkog) djelovanja.

3. Raskošje zvučnih kombinacija pljušti iz tih i iz drugih njegovih partitura; one blješte i zaustavljaju dah bez obzira gdje nastajale. Velimo "bez obzira gdje nastajale", jer Papandopulo – držeći se one da je "provincija ili u nama samima ili je nema" – nije prezao od toga da nakon zahuktalog početka u Zagrebu ode u Split, kao što će u poratnim godinama otići u Rijeku pa u Sarajevo, pa opet u Split da bi se od (otprilike) 1967., ali relativno, smirio u Opatiji odnosno Tribunju. Iz predratnog Splita kao skladatelj šalje osebujnu *Muku Gospodina našega Isukrsta* i čudesnu *Simfonijetu*, kao što će nam iz (poratne) Rijeke – u kojoj je djelovao kao ravnatelj novoosnovane opere koju je vrlo brzo podigao na zavidnu umjetničku razinu – poratni profinjeni *II. koncert za klavir i gudački orkestar* i

snažnu *Ronu*, a iz Sarajeva nekoliko impresionirajućih vokalno-instrumentalnih djela na tematiku narodnooslobodilačke borbe.

Te partiture kao i one ostalih Papandopulovih opusa – među kojima je podosta onih s duhovnog područja (npr. izvanredne obradbe hrvatskih božićnih napjeva) – osim navedenih značajki očituju i suptilnu subjektivnu autorovu preživjelost koja do izražaja dolazi najčešće u polaganim staccima.

Otvoren prema svemu što mu je nudilo vrijeme u kojem je kao čovjek i glazbenik djelovao, Papandopulo-skladatelj nije ostao gluh na primamljive zovove novih zvukovnih sklopova. Suverena skladateljska tehnika omogućila mu je da s lakoćom uđe u nova zvučna ozračja i da ih utkiva u cjeline koje djeluju ne samo uvjerljivo nego i prihvatljivo. Poklonivši se kao zreo čovjek suvremenim glazbenim idiomom uspomeni leipziškog Kantora (*Hommage à Bach*, 1972), on je svojim kasnijim radovima usvajao od glazbe našega vremena ono najbolje, dokazujući kako se u ruci Majstora glazbeno ništa može pretvoriti u glazbeno Nešto (*Komad za klarinet solo i ostalo društvo*, 1974).

4. Stvorivši brojna djela **orkestralnog** (2 simfonije, simfonijske pjesme i dr.), **koncertantnog** (3 koncerta za glasovir, *Dodekafonijski koncert* za 2 klavira, po jedan koncert za violinu, fagot, cembalo, kontrabas, timpane i dr.), **komornog** (oko 40 djela između kojih antologijski *Concerto da camera*), **solističkog** (bogat klavirski opus), **glazbeno-scenskog** (opere, baleti), **filmskog** (oko 10 igranih, između kojih i *Lisinski*, više dokumentarnih filmova), **vokalno-instrumentalnih** (kantate), **solističkog i zorskog** karaktera (izvanredna *Hrvatska misa* u d-molu), Papandopulo je nakon Zajca nedvojbeno najplodniji hrvatski skladatelj. Toj prvoj činjenici pridružuje se i druga: bipolaritetna izražajnost na relaciji nacionalno-europsko koja se čas račva a čas prožima. Treća je činjenica izvanredna komunikativnost skladateljeva stvaralaštva u odnosu na publiku, bez obzira na stilsku i glazbenu izričajnost. Posebno je to vidljivo u djelima u kojima Papandopulo izlazi kao naš najmarkantniji ozvučitelj vremena nas samih. Četvrta je činjenica stalna njegova znatiželja za novim zvukovljem. Ali ga ona nikada nije odvela u puko novotarstvo: Papandopulo je bio i ostao sintetizator onoga što mu se u stanovitoj glazbenoj situaciji činilo prihvatljivo. I to je radio tehnički vrlo vješto. Druga je stvar što je njegovo sintetizatorstvo u našim prilikama predstavljalo inovaciju pa i prinos trasiranju novog puta. I to je peta činjenica koja se nameće kao nezaobilazna u nizanju spoznaja o Papandopulovu stvaralaštvu od 1924. godine do smrti.

5. Velik je, dakle, i neobično izražajan polumjer pod kojim se odvijalo **glazbeničko** (bez obzira da li produktivno ili reproduktivno) djelovanje Borisa Papandopula. Iz svijeta njegove imaginacije nicala su vizije koje će svjedočiti o bogatoj, upravo neiscrpoj fantaziji i fenomenalnoj tehničkoj spremi protagonista koji se jednako vitalno i uvjerljivo takvim potvrđivao punih šest desetljeća i kao čovjek i kao umjetnik.

A živjeli mi u vrtlogu današnje krvave kroacijske stvarnosti ili u, nadajmo se, što skorijoj idili njezinih arhadijskih ljepota, uvijek ćemo u vedrini *Simfonijete*, u draži *Contradanze*, u dubini nekog ulomka iz impresivno osebnjane *Muke Gospodina našega Isukrista* odnosno *Hrvatske mise* u d-molu velikana i Maga hrvatske glazbe Borisa Papandopula otkrivati potvrđivanje Vječne Ljepote i rai-son d'être-a našega postojanja.

Na tome kao i na svemu ostalom što je nesebično pridonio hrvatskoj glazbenoj kulturi velikom čovjeku i velikom umjetniku Borisu Papandopulu naša hvala.

I spomen u nama i u onima koji će dolaziti nakon nas!

Lovro ŽUPANOVIĆ

Nada Šir

Skoro zaboravljena u tišini svoje samoće 7. rujna 1991., blago je u Gospodinu preminula profesorica Nada Šir.

A trajnost pamćenja, danas, u vrijeme posvemašnje patnje i stradanja, mjeri se satima. Stoga i nije čudno što zaboravljamo one, koji su ljubav prema svom zvanju i domovini, ugrađivali u nju pomno i samozatajno, bez pretenzije da ih povijest pamti.

Upravo takva bila je Nada Šir.

Nada Šir

Diplomiravši na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji orgulje u klasi profesora Dugana, neposredno nakon diplome posvećuje svoje znanje i ljubav prema glazbi – djeci, uvodeći ih blago i nježno, upravo onako, kakva je cijeloga života ona sama bila, iz bezbrižnosti dječjeg svijeta, mašte i igara, u ljepotu i tajnovitosti glazbene umjetnosti. Učila ih je igrom i nježnošću tajnim vezama između crno-bijelih tipaka, učila ih je da je umjetnost ljubav, a djeca su je voljela kao svoju majku, intuitivno osjećajući njenu blagost i skrb.

Tijekom više od pedeset godina svoga pedagoškog rada, profesorica Nada Šir odgojila je naraštaje današnjih eminentnih umjetnika, pedagoga i crkvenih glazbenika u Institutu za crkvenu glazbu.